

Suomen syrjäisin kirjasto

Karhu-Korhosen kirjastoa ylläpitävät Suomen viimeiset ammattikullankaivajat. He asuvat kymmenien kilometrien päässä lähimmästä maantiestä, ja heidän elämäntapansa on päättymässä. Millaisia teoksia kaivajat kirjastostaan lainaavat?

Kullankaivajien kirjasto sijaitsee Jäkäläpää-tunturilla Lemmenjoen kansallispuistossa. Ajo-ura on peräisin kaivajien mönkijöistä, joilla he ajavat erikoisluvin. (KUVA: JUKKA GRÖNDAHL / HS)

[Teksti Mikko-Pekka Heikkinen HS](#)

Julkaistu: 26.8. 2:00, Päivitetty: 26.8. 6:26

•

OVEN PIELESSÄ killuu poronsarvi ja kyltti: ”Karhu-Korhosen kirjasto”. Mökki seisoo puuttomassa tunturiavaruudessa. Muita rakennuksia ei näy.

Olemme Inarissa, Lemmenjoen erämaassa, Jäkäläpään laen tuntumassa. Sähkö- ja tieverkko ei ulotu tänne. Auton jätimme yli 20 kilometrin päähän, koska lähemmäs sillä ei pääse. Matka jatkui jokiveneellä, jalan ja mönkijällä.

Vaiva kannatti. Pääsimme Suomen syrjäisimpään kirjastoon.

Sitä ylläpitävät Lemmenjoen kullankaivajat. He asuvat näillä mailla jopa yhdeksän kuukautta vuodessa.

ERÄMAAKIRJASTOSSA on kaksi alle kymmenen neliön huonetta. Kirjakokoelma sijaitsee vasemmanpuoleisessa. Kirjoja on ehkä 25 hyllymetrin verran.

Lautamökin sisäilma tuoksuu hieman seisoneelta, ja teosvalikoimassakin tuulahtaa mennyt. Silmiin pistävät [Alistair MacLeanin](#), [Len Deightonin](#) ja [Robert Ludlumin](#) trillerit, tietosanakirjat sekä kymmenet Valittujen Palojen romaanilyhennelmät.

[Päätaloa](#), [Remestä](#), [Reijo Mäkeä](#), [Heikki Turusta](#), melko miehistä on...

Kappas, tuolta pilkistää [Annikki Kariniemen](#) *Nanna ja meri*, ja tuossa makaa selällään [Jane Austenin](#) *Järki ja tunteet*. Uusimpiin teoksiin lukeutuu ruotsalaisen [Åsa Larssonin](#) ensimmäinen Lappi-dekkari *Aurinkomyrsky*.

Kirjaston valokuvat kertovat kullankaivaja Yrjö Korhosesta (1922–2003). (KUVA: JUKKA GRÖNDAHL / HS)

Henkilökuntaa, lainausautomaatteja tai ruutuvihkokirjanpitoa ei näy. Miten lainaaminen tapahtuu?

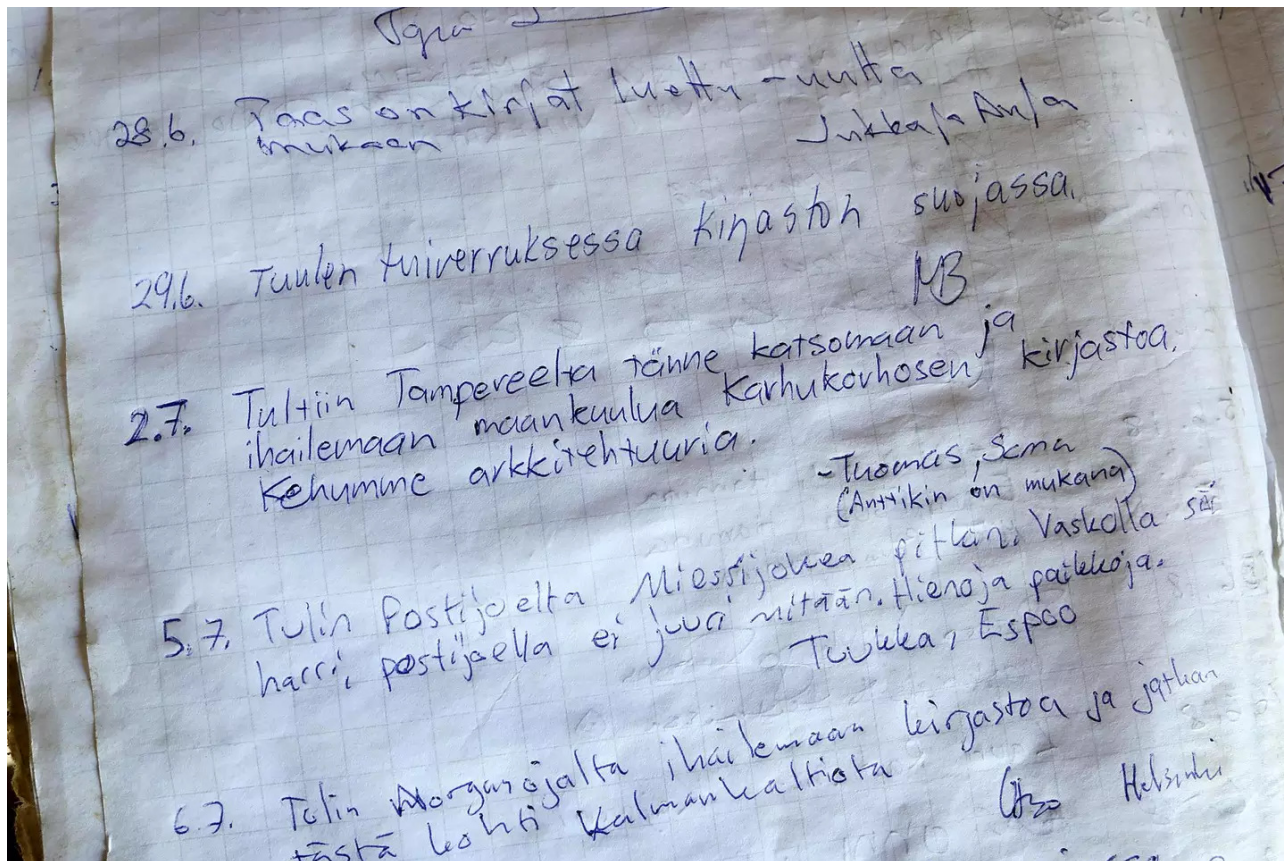
”Otetaan kirja ja viedään pois”, sanoo Lapinkullankaivajain liiton toiminnanjohtaja [Antti Peronius](#). Hän kyydittää HS:n toimittajaa ja kuvaajaa mönkijällä.

Peronius on istahtanut mökin toiseen huoneeseen, jonka seinälle on ripustettu pienimuotoinen valokuvanäyttely. Niin, onhan rakennuksella toinenkin nimi: Jäkäläpään kulttuurikeskus.

Valokuvasta tiirailee suurikokoinen mies. Hän on Lemmenjoen kaivajasuuruus [Yrjö ”Karhu”](#)

Korhonen, jonka mukaan kirjasto nimettiin. Avajaisia vietettiin Korhosen 80-vuotispäivien aikoihin vuonna 2002. Korhonen kuoli 2003.

Kirjasto jäi elämään. Peruskokoelma on peräisin Oulun kaupunginkirjaston poistoista, ja sittemmin kaivajat ovat tuoneet sinne kirjoja. Peronius kertoo rahdanneensa hyllyille kahden kuolleen kaivajan kirjat, ”metrin kummallakin kerralla”.

Vieraskirja kertoo, että retkeilijöitäkin on käynyt. (KUVA: JUKKA GRÖNDAHL / HS)

Vieraskirjasta paljastuu merkintöjä samalta päivältä. Janita ja Tomi kertovat pysähtyneensä lämmittelemään. Kirjasto siis palvelee myös retkeilijöitä.

Jäkäläpään rinteeltä suoraan kirjaston ovelle johtaa polkuja. Niiden toiset päät sijaitsevat kullankaivajien leireissä tunturin tuolla puolen.

Antti Peronius hoksauttaa kulkureittien todistavan, että kulttuurikeskusta käytetään. Polut syöpyivät aluskasvillisuuteen vasta sen jälkeen kun kirjasto perustettiin.

Jan Finell ja Janne Laine taustallaan Karhu-Korhosen kirjasto Jäkäläpään laella. (KUVA: JUKKA GRÖNDAHL / HS)

PARIN KILOMETRIN päässä Jäkäläpäältä kohtaamme kirjaston naapurin [Kai J. Rantasen](#), tosin hänet tunnetaan nimellä Mullisaukko.

Mullisaukko kaivaa kultaa lapiolla, mikä etenkin kuluneena kesänä tuntui voimallisesti.

”Hydrauliikkaöljyt puskiivat ihosta läpi”, hän sanoo.

Karhu-Korhosen kirjastolla on oma leima. (KUVA: JUKKA GRÖNDAHL / HS)

Mullisaukko kutsuu vieraat yksinäiseen kämppäänsä ja kaivelee esiin pienen esineen: Karhu-Korhosen kirjaston leimasimen. Sillä merkitään jokainen kirjaston kokoelmaan liittyvä kirja.

Leimasimen Mullisaukolle luovutti murheellisin mielin kaivaja-kollega, joka näin päätti toimensa kaivajien kirjaston hoitajana. Kollega on monen muun Lemmenjoen kaivajan tavoin on sulkemassa kaivostaan. Kirjastonhoitajan virka on melko symbolinen, mutta uusi valitaan vielä. Mullisaukko kertoo, ettei hän itse toimea hingua.

Karhu-Korhosen kirjastoleimasimen tarina

Ehkä parempi niin. [Kalervo Järvensivun](#) Otsolan palokunnan kiireinen päivä on ollut hänellä lainassa 10 vuotta. Mullisaukko kertoo lukeneensa lastenkirjaa täällä tunturissa kaikille kolmelle pojalleen.

Tänä kesänä Mullisaukko ei ole kirjastossa käynyt, mutta viime vuoden lainoista mieleen palautuu [Steven Hallin](#) kokeellinen *Haiteksi*. ”Se on vielä vähän kesken”

Kullankaivaja Kai Rantanen on viettänyt kesää tukikohdassaan Huvikummussa yhdessä poikansa Nils-Emilin kanssa. (KUVA: JUKKA GRÖNDAHL / HS)

Niin, puuhaa riittää. Lapiokaivajan on todella huhkittava, jos mieliä tienata. Huuhdontaränniin täytyy siirtää viitisen kuutiometriä maata, jotta käteen jäisi yksi gramma kultaa.

Onneksi Mullisaukolla on toinenkin ammatti. Talvisin hän on tappaja – kuten hän itsensä esittelee. Siis poroteurastamon tuotantolinjan ensimmäinen työntekijä, tehtävänään lopettaa eläin.

Kai Rantanen lyö kirjaan kullankaivajien kirjaston oman leiman kirjaan, joka on hänen poikansa Nils-Emilin (vas.) suosikkeja. (KUVA: JUKKA GRÖNDAHL / HS)

VIERAALLA PLANEETALLA. Sellainen tunne kaupunkilaisella on Lemmenjoen kullankaivajien elinympäristössä.

Lähin kauppa on Inarissa, jonne on säästä riippuen monen tunnin matka mönkijällä, veneellä ja autolla. Kännykkä toimii vain tunturien lakimailta, joten kämpältä alhaalta jokivarresta ei apua noin vain soiteta, jos jotain sattuu.

Kaivajat asuvat näkö- ja huuto-etäisyyden tuolla puolen toisistaan. He työskentelevät pääosin Jäkälpäältä laskevan Miessijoen varrella. Heidän kaivauksensa muodostavat harvan nauhan parinkymmenen kilometrin matkalle. Yhteensä kaivoksia on enää viitisentoista, ja niissä työskentelevät ihmiset lasketaan kymmenissä.

Yhteisö on kuitenkin tiivis. Pyöriihän kirjastokin kaivajien voimin, ilman senttiäkään julkista tukea.

Mönkijäura Pellisenlaen karussa maisemassa. (KUVA: JUKKA GRÖNDAHL / HS)

Hyppäämme taas Antti Peroniuksen mönkijän kyytiin. Miessijoen keskijuoksulta tunturikoivikosta löytyy helsinkiläisen [Pekka Itkosen](#) mökki.

On jo myöhä ilta, työt on lopetettu. Itkonen ilmestyy mökistä kuistille villasukissa ja Koff-t-paidassa. Viereiseltä kasvimaalta työntyy salaattia, sipulia, tilliä, lehtikaalia, perunanvarsia. Aggregaatti papattaa virtaa mökkiin.

Itkonen kertoo, että työn alla on ”viimeinen monttu”. Itkonen on Ylä-Lapin viimeisiä ammattimaisia kullankaivajia, siis niitä, jotka kaivavat koneella. Vain kaivinkoneella maata voi siirtää huuhtonlaitteisiin sellaisia määriä, että kultaa paljastuu elannoksi asti.

Kaivajat Pirjo Lainesalo ja Pekka Itkonen kämppänsä kuistilla. (kuva: JUKKA GRÖNDAHL / HS)

Mitenkäs lukutottumukset ja Jäkäläpään kirjaston käyttö?

Itkosen vaimo [Pirjo Lainesalo](#) kertoo, että pariskunnan leiriin on vuosikymmenien varrella kulkeutunut niin paljon kirjoja, että lukemista piisaa omastakin takaa. Itse asiassa niin paljon, että äskettäin Lainesalo kevensi varastoa tuikkaamalla kirjoja tuleen.

Lukemista hieman rajoittaa tv:n katselu, sillä antennisignaali on tässä kohtaa siedettävä, paitsi sateisina päivinä. Niin, mediaähkyhän se printtimedian kulutusta kaupungissakin kuristaa.

Lainesalo kertoo lukeneensa hiljattain kirjan ranskalaisesta kuvataiteilijasta [Henri de Toulouse-Lautrecista](#). Itkonen puolestaan muistaa ahmineensa *Sinuhe egyptiläisen* flunssan kourissa. Muuten hän pitää dekkareista.

”[Johannes Virolaisen](#) jotain teoksia yritin lukea, mutta en jaksanut loppuun”, Itkonen sanoo. ”Ne paloi”, rouva huomauttaa.

”KIRJOITA, perkele!”

Kullankaivaja Raimo Kanamäki. (KUVA: JUKKA GRÖNDAHL / HS)

Näin toimittajaa evästää Ala-Miessillä konekaivaja [Raimo Kanamäki](#). Hän on tuohtunut, koska kirjepostin kulku hänen kaivokselleen on häiriintynyt.

Posti toimittaa kirjeet jostain syystä Saariselälle, vaikka Kanamäki ei asu siellä. Hänen virallinen kotipaikkansa on täällä. Parinkymmenen neliön mökki ja pari ulkorakennusta kaivurin polttoaineelle ja moottorikelkoille. Vain pimeimmät talvikuukaudet hän asuu kylillä.

Viime vuoden kesään saakka posti osasi tuoda pankin tiliotteet ja laskut Inarin Njurkulahteen, josta Lemmenjoen vuoroveneiden kuljettajat tuovat ne erämaahan. Nyt laskujen eräpäivät paukkuvat.

Kanamäen kiukkua saattaa kasvattaa se, että postia kantaa valtio. Ja valtio on Lemmenjoen kullankaivajien vihollinen numero yksi.

Raimo Kanamäen kaivinkone siirtää maata seulaan ja huuhdontaränniin Miessijoen varrella.
(KUVA: JUKKA GRÖNDAHL / HS)

Valtio on määrännyt koneellisen kullankaivun lopetettavaksi Lemmenjoella. Miessijoki virtaa kansallispuiston mailla, eikä yhteiskunta enää salli koneiden mylläävän suojeltua luontoa. Mönkijälläkin kaivajat ajavat erikoisluvan turvin.

Moni kaivaja on katkera. Lapin kullankaivajaliiton mukaan Miessijoen konekaivaukset kattavat vain 1,7 promillea valtavan kansallispuiston pinta-alasta. He myös mielellään muistuttavat, että kultamiehet saapuivat alueelle kauan ennen kuin kansallispuisto perustettiin.

Kullankaivaja Heikki Pihlajamäen entinen kämppä ja pihapiiri on säilytetty entisessä asussaan ja kämppä on nykyään Suomen Kullankaivajaliiton hallinnassa. (KUVA: JUKKA GRÖNDAHL / HS)

1940-luvulta tähän päivään kultaa on löytynyt Miessijoelta satoja kiloja. Kokonaisia kaivukesiä on jäljellä yksi. Kultaa jää maahan, Antti Peronius vakuuttaa. Merenluodon mökkiä koristaa Eureka-lippu.(KUVA: JUKKA GRÖNDAHL / HS)

MÖKIN ULKOSEINÄSSÄ tulijaa tervehtii sinivalkoinen lippu. Mutta ei Suomen.

Sinisellä pohjalla valkoinen risti, sakaroiden päässä tähdet – Eureka-lippu. Se merkitsee valtiosta riippumattomien kullankaivajien aluetta.

Lippua liehuttivat ensimmäisen kerran australialaiset kaivosmiehet vuonna 1854 taistellessaan itsemääräämisoikeudesta valtion sotilaita vastaan. Kaivajia kuoli tiettävästi kymmeniä.

Paikan nimi on Puskuoja, ja alueella kaivavat [Kari](#) ja [Sirkka Merenluoto](#). Etäisyys maantienvarteen: 27 kilometriä.

Sirkka tiskaa mökin pihalla, korvissaan omalta kaivaukselta löydettyistä hipuista tehdyt korut. On aivan hiljaista, kunnes tyhjä öljytynnyri paukahtaa laajentuessaan iltapäivän lämmössä.

Sirkka kertoo juuri noutaneensa kirjastosta pinon teoksia, muun muassa [Karin Slaughterin](#) *Sokaistun* ja [Vikas Swarupin](#) *Slummien miljonäärin*. Työn alla Sirkalla on [Donna Leonin](#) *Haurastalasia*.

Kaivaja Sirkka Merenluoto esittelee äsken lainaamiaan kirjoja. (KUVA: JUKKA GRÖNDAHL / HS)

Merenluodot käyttävät niin sanottua sivukirjastoa. Sillä nimellä kutsutaan Jäkälänpään kirjaston mökkiäkin pienempää, toista kirjatönöä.

Se sijaitsee vain muutaman kilometrin autiomaataipaleen päässä Martin Iskon palo -tunturilla. Kirjaston kumpikin toimipiste on entinen lentokämppä eli erämaalentokentän huoltorakennus. Kun mönkijät takavuosina yleistyivät, lentoliikenne kultamaille lakkasi.

Karhu-Korhosen sivukirjasto Martin Iskon palo -nimisen tunturin laella. (KUVA: JUKKA

GRÖNDAHL / HS)

Kari saapuu kaivaukselta mökille.

Hän kertoo lukiessaan uppoutuvansa niin, ettei kuule eikä näe.

”Saatan lukea kirjan 2–3 kertaa. Kattelen ensin. *Tuntemattoman sotilaan* luin neljännen kerran viime pyhänä.”

Kari Merenluoto asuu erämaassa melkein vuoden ympäri. (KUVA: JUKKA GRÖNDAHL / HS)

Kari on kotoisin Petsamosta. Eipä siis ihme, että lempiteoksiin kuuluu [K. M. Walleniuksen](#) *Miesten meri*.

”Se teksti on kuin kiviaitaa, niin jämerää. Miehiä kuvaa meri, naisia maa”, hän kertoo.

Televisio ei näy Puskuojalla, joten kirjat tulevat tarpeeseen etenkin talvipimeällä. Kari mainitsee lukevansa ”tavallisen kirjan” neljässä tunnissa.

[Arto Paasilinnan](#) ”poskettomien” tarinoiden hän kuvailee rakentavan lukijan sisuksiin ”patouman”, joka lopulta purkautuu nauruna.

HUUTAVA VÄÄRYYS on Kari Merenluodon mielestä se, että valtio häättää konekaivajat Lemmenjoelta. Merenluoto kokee sen yksityisomaisuutensa riistona.

”Minua niin yököttää se sosialisointi”, hän sanoo.

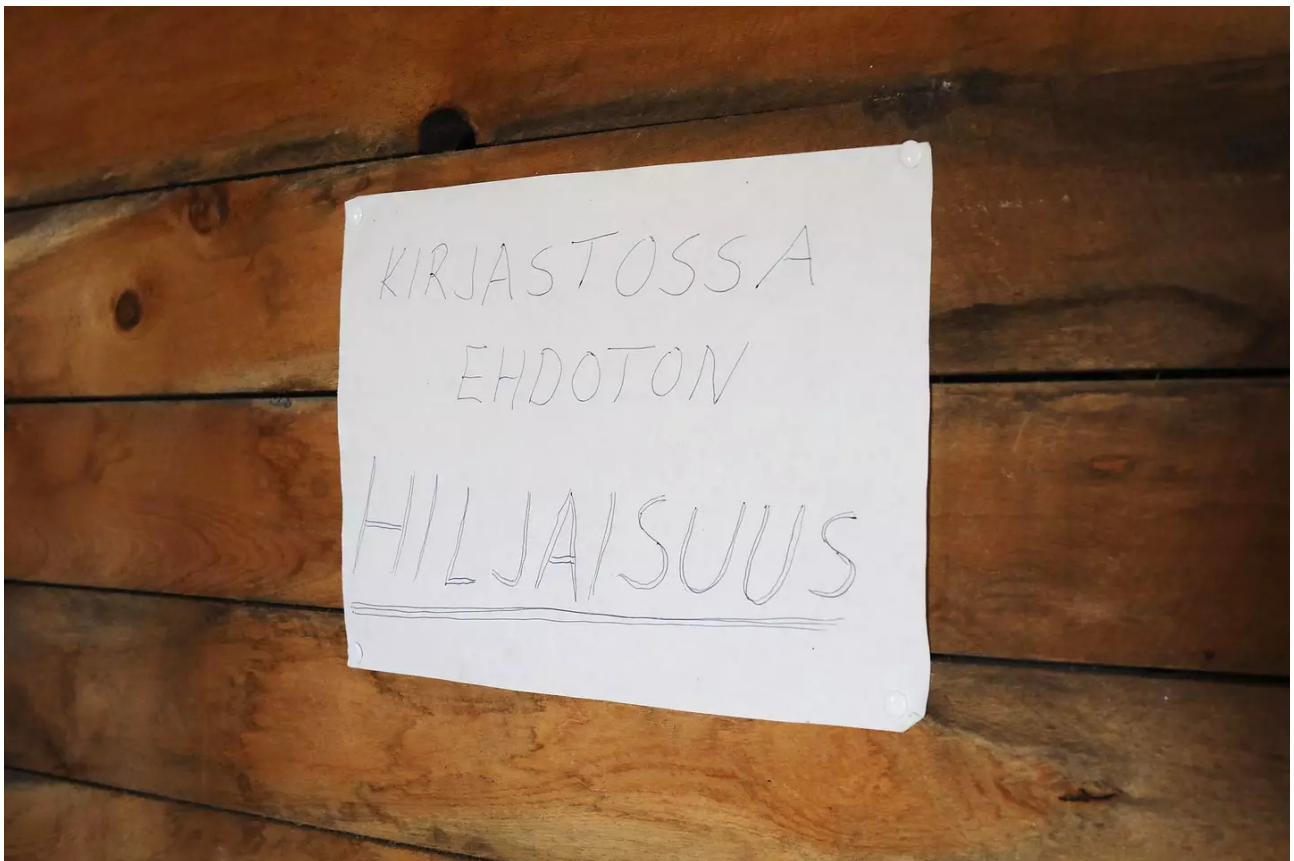
Laki sammuttaa kaivinkoneet 1. heinäkuuta 2020, mutta Merenluoto ei aio hievahtaa. Maa antaa hänelle runsaasti: viimeksi kesäkuussa 225 gramman jättihipun.

”Ei me täältä lähdetä. Tämä on minun koti”, Merenluoto sanoo.

Kävi miten kävi, Karhu-Korhosen kirjasto jää tunturiin kulkijoiden iloksi.

Sirkka Merenluoto tutkii kirjaston tarjontaa. (KUVA: JUKKA GRÖNDAHL / HS)

Kullankaivajien huumori kukkii seinälapussa. (KUVA: JUKKA GRÖNDAHL / HS)
Riskejä syrjäisessä kirjastossa asiointiin kuitenkin liittyy.

Sen todistaa kertomus kaivaja [Pekka Turkasta](#), joka vuosia sitten päätti lähteä kultakämpiltään kirjastoon täydessä hernerokkasumussa.

Turkka on entinen rajamies ja ylivertainen suunnistaja. Hän oli aiemmin mitannut askelin etäisyyden kaivaukseltaan Jäkäläpään yli kirjastolle, tarkalleen ottaen sen ulko-oven kahvaan.

Läpäisemättömän sumun vallitessa hän sitten otti kompassisuunnan kohti kirjastoa muutaman kilometrin päähän ja lähti talsimaan avomaastoon.

Kun askelmitta tuli täyteen, hän pysähtyi. Näkyvyys oli nolla. Turkka ei nähnyt kirjastoa eikä mitään muutakaan.

Turkka ojensi kätensä valmiina tarttumaan ovenkahvaan. Vaan hitto vie – sormiin osuikin sarana.

Suunnistusvirheestään Pekka Turkka saa kuulla kaivajilta lopun ikänsä. Toisinaan taitavinkin epäonnistuu.

Kirjaston ikkunasta aukeaa näkymä autioille tuntureille. (KUVA: JUKKA GRÖNDAHL / HS)